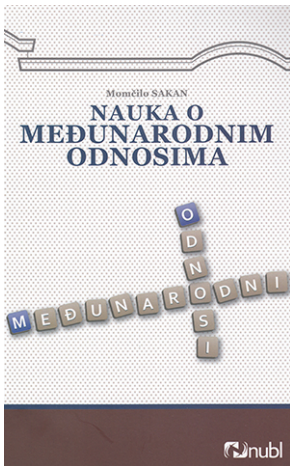

ПРИКАЗ КЊИГЕ „НАУКА О МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА“, АУТОРА МОМЧИЛА САКАНА

Зоран Калинић
Независни универзитет у Бања Луци, Бања Лука

Наука о међународним односима,
Момчило Сакан, Независни универзитет
у Бања Луци, Бања Лука, 2012, 299 стр.

Недавно је, у организацији Независног универзитета у Бањој Луци, публиковано веома значајно научно дело, проф. др Момчила Сакана, под називом **Наука о међународним односима**, које, без сумње, заслужује пажњу свих оних који су привржени науци и научном истраживању уопште и посебно наукама на друштвено-хуманистичком пољу. Рецензенти ове књиге били су: проф. др Милан Мијалковски; др Драган Петровић, виши научни сарадник и доц. др Милован Милутиновић.

Студија под насловом, „Међународни односи“, садржи 299 страна текста у формату Б5 са: 459 фуснота, пет табела, три прилога, подацима о аутору и списком литературе. У садржајном погледу дело представља изbalансиран спој и синтезу плодног и дугогодишњег наставничког и научноистраживачког рада аутора са богатим искуством у менторском вођењу студената на изради дипломских радова и истраживачких пројеката (планова истраживања) на тему специјалистичких радова и мастер (магистарских) теза.

Проблем који је аутор истраживао и у виду наведене студије публиковао веома је сложен, недовољно истражен, значајан, динамичан, хијерархичан, релативно заштићен од јавности и веома актуелан. Према његовом мишљењу, садржи свеукупност економских, политичких, идеолошких, правних, дипломатских, војних веза и односа међу народима, државама и системима држава; међу основним социјалним, економским и политичким силама и организацијама које делују на међународном плану. Недовољна истраженост проблема нарочито се види у недостатку **метатеорије науке о међународним односима**, као посебне политичке науке и веома значајном чиниоцу међународних односа. Међународни односи, као предмет науке, према његовом мишљењу, постоје практично од када постоје уређена друштва. Постоји, такође, и теорија о њима. Развој других конститутивних елемената науке о тим односима, међутим, у знатном је заостатку. То се нарочито односи на проблеме језичке и логичке природе, односно на избор термина и синтагми за означавање науке о међународним односима, али посебно и на теорије о самој на-

уци и њеном језику и методу. Научници се, према мишљењу аутора, не слажу чак ни око тога да ли постоји та наука. Једни сматрају да је реч само о међународним односима, други – спољној политици, трећи – међународним политичким односима, а веома мали број је оних који сматрају да је заиста реч о конзистентној и изграђеној науци о међународним односима. Проблем је, према његовом мишљењу, и веома значајан зато што су последице његовог нерешавања веома велике. Сукоби и ратови су, нажалост, реалне и веома честе појаве, а последице се, пре свега, односе на губитак људских живота, материјалне губитке, губитке одређених делова територије и губитке слободе и просперитета народа. У решавању тих проблема учествују бројни субјекти који су вишеслојно распоређени, од појединаца преко држава и региона до међународне заједнице у целини. Сложеност проблема за истраживање аутор види у његовој заштићености од домаће и међународне јавности због прикривања тајних података, али и због обмањивања и придобијања сопственог и светског јавног мњења. Без обзира на све то, проблем је, према његовом мишљењу, и веома актуелан зато што субјекти међународних односа могу знатно допринети превазилажењу рата, развоју мира и остваривању сарадње међу појединцима, друштвеним групама и државама.

Методолошка знања, како аутор сам истиче, битно су му помогла и у изради актуелне студије. У уводном делу аутор је детаљно образложио и сам назив студије. Постојале су и друге могућности (на пример, „Међународни односи“; „Спољна политика“, „Међународна политика“, „Међународни политички односи“), али је, према његовом мишљењу, *Наука о међународним односима* из семантичко-логичких и методолошких разлога најприхватљивија.

Непосредно у вези с тим, он поставља и систем хипотеза. У истраживање је, како сам истиче, пошао од опште хипотезе *да наука о међународним односима заиста постоји и да њено комплексно истраживање зависи од квалитета дефинисања; објашњења основних конститутивних елемената; класификовања основних садржаја; утерђивања степена научне изграђености; односа према другим наукама и научним дисциплинама; идентификације и објашњења основних субјеката и чинилаца; и детаљне анализе реализације активности у процесу успостављања и одржавања међународних односа*. На основу тога он поставља и систем посебних и појединачних хипотеза који је симетричан главном делу структуре студије.

Главни део студије састоји се од шест целина.

У *првој целини* дате су епистемолошке основе науке о међународним односима. Наука се прво дефинише на основу важећих правила методе дефинисања, уз претходну семантичко-логичку и методолошку анализу и друге конкурентске термине и синтагме које би се могле користити у комуникацији. Затим се даје историјски развој науке и њеног предмета. У трећем питању идентификују се и објашњавају основни конститутивни елементи: филозофске претпоставке, предмет, теорија, језик и метода. Сваки од наведених елемената комплексно се истражује са намером да се дође до оцене о степену њихове изграђености и коначне верификације постављене хипотезе о постојању науке о међународним односима. На крају се објашњавају и оне научне методе које се најчешће користе за истраживање у науци о међународним односима. У овом делу аутор веома аргументовано доказује да наука о међународним односима постоји и да има изграђене основне конститутивне елементе који су карактеристични за науку уопште.

У *другом делу* аутор објашњава школе, теоријске приступе и теорије у науци о међународним односима. Наводи да није само реч о теорији науке уопште, него о различитим погледима на решавање проблема у међународним односима. Детаљно објашњава либерализам, реализам, неолиберализам, неореализам, конструктивизам, психолошке теорије и марксистичку теорију. Сваку од наведених теорија, школа и теоријских приступа прво дефинише, затим објашњава њене основне карактеристике и даје коментаре о њиховим предностима и слабостима.

У *трећем делу* аутор објашњава субјекте међународних односа. Овај део, како наводи, пратили су снажни проблеми класификације и раздвајања субјекта и чинилаца. Класификацији коју је приказао у студији, како сам наводи, могу се упутити бројне логичке и методолошке замерке, али је она урађена из чисто едукативних разлога. У науци о међународним односима, према његовом мишљењу, делују бројни фактори, а неки од њих су узроци и поводи. Фактори се могу класификовати на субјекте где доминантно улогу имају људи (људски фактор) и чиниоце где доминантно улогу имају други елементи (простор, економија, култура и слично). Међутим, то је тешко (без остатака) раздвојити. Међу некима од њих, према ауторовом мишљењу, скоро и да нема разлике. Тако, на пример, између државе, као субјекта у датој класификацији и нације као чиниоца, многи теоретичари не праве никакву разлику, нарочито ако је реч о једнонационалној држави. У овом делу студије (део о дефинисању) аутор те проблеме детаљно објашњава. Такође, наводи и основне разлоге за наведену класификацију. Такође, дефинише и детаљно објашњава и друге (националне и међународне) субјекте у тој класификацији. Тежиште је, ипак, дао држави као основном субјекту. Детаљно је објаснио државну територију, становништво, државну власт, националну привреду и културу. Представио је и општу теорију о међународним организацијама, а теорије о појединачним најважнијим (основним) владиним и невладиним организацијама, због обимности садржаја, нису укључене у текст главног дела студије.

У *четвртом делу* аутор је објаснио чиниоце у међународним односима. Прво их је дефинисао, а затим објаснио појединачно. То су: географски чинилац, светско тржиште, нација, друштвено-економски и политички чинилац, технологија, војна стратегија и међународно право и морал. Тежиште је било на експликацији географског чиниоца, светског тржишта и војне стратегије.

У *петом делу* прво објашњава вредности (добра) и средства у међународним односима, а затим приказује процес реализације међународних односа (условно назван менаџерски део). У основне *вредности* сврстава: вредности сваке државе посебно, заједничке вредности држава и општечовечанске вредности које важе за све субјекте међународних односа у свету. Спољнополитичка средства класификује на: средства у суштинском (претња, казна, награда, принуда) и средства у материјалном (људи, материјална добра и нематеријална добра) смислу. У посебну групу издваја спољнополитичке поступке – спој средстава и активности. То су: поступци везани за комуницирање (преговарање и пропаганда); поступци везани за привреду (царине, квантитативна и квалитативна спољнополитичка ограничења, монопол државе, забране увоза и извоза, продирање на страну тржиште и економска помоћ) и поступци везани за принуду (застрашивање, појединачни акт насиља, оружана интервенција, ограничени рат и рат). Ти поступци се, према ауторовом ми-

шљењу, истовремено могу сматрати и саставим делом процеса реализације међународних односа (део о примени средстава). Процес реализације активности у међународним односима класификовао је на: избор циљева; прикупљање, сређивање, анализу и дистрибуцију информација; процену ситуације и доношење одлука; примену средстава. У делу о избору циљева посебно је указао на њихов значај и везу са вредностима које треба остварити. Такође, указао је на њихову рационалност и ирационалност и потребу за рационалним приступом у процесу њихове реализације. Циљеве је класификовао по критеријуму општости, времену трајања и према категорији субјекта на које се односе. Прикупљање, сређивање, анализу и дистрибуцију информација аутор је обрадио у посебном питању, указавши на потешкоће које се у том процесу могу појавити. У делу о процени ситуације и доношењу спољнополитичких одлука прво је указао на сметње које се могу појавити; оне које су намерно и оне које су ненамерно изазване, а затим је приказао комплексан процес анализе ситуације и доношења одлука. У делу о примени средстава посебно је указао на могуће проблеме и последице.

У шестом делу аутор је објаснио облике односа у међународној заједници, а посебно међународну заједницу, међународно друштво, међународни систем, али неке од њих у целом тексту главног дела користи и као синониме (нарочито: међународна заједница, међународни систем). Даље је објаснио супарништво у међународној заједници са тежиштем на улози хегемона и империја, савеза држава, равнотеже снага и идејама о светској влади и светској држави. Објаснио је и општу и колективну безбедност са тежиштем на улози међународних организација (посебно Уједињених нација) и Европске уније. На крају говори о потребама и угрожености људи у савременом свету са тежиштем на друштвеним угрожавањима и опасностима од загађења ваздуха, воде и земље и недостатка ресурса (нарочито воде, хране и енергената).

У процесу истраживања проблема јасно се види да је аутор користио скоро све опште, посебне, појединачне и друге научне методе. У истраживању су примењивани бројни (апстрактни, дескриптивни, математички, графички, симулациони; општи, посебни и други) модели. Историјско-компаративна метода нарочито је дошла до изражаја у процесу компаративне анализе: историјских података о науци о међународним односима, њеном предмету, нарочито и развоју субјекта и чиниоца међународних односа; различитих ставова научника о степену научне изграђености те науке; различитих теорија и школа; различитих политичких и других система и односа у међународној заједници; критеријума класификације и другим елементима. Методе закључивања (логичке методе) коришћене су у целокупном процесу истраживања и израде студије. Метода дедукције нарочито је коришћена у оним елементима где је из општих ставова (о дефинисању, класификовању и сл.) било потребно дедуковати ставове о науци о међународним односима посебно. Индукција је нарочито дошла до изражаја у оним елементима где је, на основу појединачних ставова било потребно закључивати о науци уопште. Анализа садржаја коришћена је у целокупном процесу истраживања, као и бројне библиографске јединице приказане у списку литературе. Посебно су били корисни уџбенички материјали (Војина Димитријевића, Радована Вукадиновића...); бројне студије о међународним односима, спољној и светској политици и метатеоријски материјали о научној изграђености науке уопште.

У списку литературе аутор приказује импозантан број од 305 библиографских јединица којима у потпуности „покрива“ садржаје главног дела. Ако се томе дода и импозантан број цитата, јасно се намеће закључак да је вешто коришћена научна апаратура знатно допринела атрактивности текста.

Пред читаоцима се, дакле, налази импозантно дело искусног аутора које има изузетну сазнајну, методолошку, практичну и литерарну вредност. *Сазнајна вредност* је у томе што су сви садржаји комплексно обрађени, тако да читаоци на једном месту имају основна метатеоријска и примењена сазнања о насловљеној проблематици. *Методолошка вредност* је у томе што се јасно препознаје примена скоро свих познатих и признатих научних метода и што су ставови и судови логички аргументовани и емпиријски поткрепљени. Дело, дакле, обилује бројним моделима, анализама, синтезама, индукцијама, дедукцијама, дефиницијама, класификацијама, затим аргументованим ставовима и оригиналним примерима који, поред методолошке, имају незамењиву и едукативну вредност. Његова *практична и информативна вредност* је у томе што обилује мноштвом података и, као такво, може непосредно допринети едукативном процесу у области политичких и других сродних наука, али и помоћи субјектима који доносе спољнополитичке одлуке и учествују у међународним односима и успостављању и развоју мира уопште. *Литерарној вредности* дела знатно доприноси беспрекоран језик и стил који се може видети кроз једноставност језика и стила, јасноћу, избор термина и синтагми, умешност у изради реченица и параграфа, складан однос делова и целине, јасно истицање битног, вешто коришћење цитата и фуснота и друге одлике. Та јасноћа стила се, поред осталог, заснива на богатству знања аутора и то из више научних области. Његова способност да изложи фундаменталне проблеме већег броја различитих научних области јасно и разговетно, не умањујући, при том, теоријски ниво интерпретације, мултиплицира општу вредност текста. Уосталом, он се и до сада, пре израде ове студије, доказао као искусан и темељит писац, наставник и научник.

Уопштено речено, ово дело проф. др Момчила Сакана представља сазнајни, методолошки и литерарни егземплар, што га, без сумње, сврстава у значајна достигнућа научне и методолошке мисли о међународним односима.